

О. А. Каніболоцькакандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізького національного університету

ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОТИВАЦІЙНИХ ПЕРЕДУМОВ УСПІШНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

*Статтю присвячено дослідженню питання ефективності формування іншомовної комунікативної компетенції студентів мовних спеціальностей у процесі вивчення іноземної мови. Аналізується процес розвитку та інтенсифікації іншомовної комунікативної компетенції на основі створення комунікативно-мотиваційних передумов у процесі навчання студентів. Інновації є невід'ємною частиною розвитку сучасної системи освіти. Стрімке входження новітніх інформаційних технологій кардинально вплинуло на всю систему української освіти, зачепивши її зміст, форми й методи навчання, що спричинило зміну вимог до сучасного учня. Саме тому знання іноземної мови має надзвичайно велике значення, оскільки зростає потреба у спілкуванні та співпраці між країнами й народами з різними мовами та культурними традиціями. Автор наголошує, що сучасний студент вимагає сучасного підходу до навчання. Актуальність проблеми дослідження визначається тим, що сьогодні є безліч методик навчання іноземної мови, які базуються саме на залученні комунікативно-мотиваційного компонента до змісту навчання іноземній мові та його позицію з точки зору різних аспектів людської діяльності. Мета дослідження полягає у вивченні й теоретичному обґрунтуванні комунікативно-мотиваційного компонента в загальному змісті навчання іноземної мови, формах його реалізації у вищих навчальних закладах на сучасному етапі та розробленні методики формування іншомовної комунікативної компетенції студентів. Автор представляє комплексну модель створення комунікативно-мотиваційних умов формування іншомовної комунікативної компетенції студентів, залучаючи інформаційно-комунікаційні технології, методику *mind map*, *web-квести*, проектну діяльність, методику CLIL. Автор дослідження доходить висновку, що такий комплекс сучасних технологій має здатність до підвищення ефективності навчального процесу; забезпечення правильності навчальних дій кожного користувача; підвищення свідомості та інтересу до навчання іноземної мови; самостійності практичної діяльності студентів.*

Ключові слова: іноземна мова, іншомовна комунікативна компетенція, комунікативно-мотиваційні передумови, інтерактивні технології, інноваційні технології.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти постійно оновлюється. Її розвиток залежить від науково-методичної значущості й обсягу освітніх інновацій, а також від ступеня поширення, що визначають прогресивні зміни в цій системі. Важливим чинником, що визначає характер змін у системі освіти, є науково-технічний прогрес із використанням комп'ютерних технологій. Інновації є невід'ємною частиною розвитку сучасної системи освіти. Стрімке входження новітніх інформаційних технологій кардинально вплинуло на всю систему української освіти, зачепивши її зміст, форми й методи навчання, що спричинило зміну вимог до сучасного студента. Саме тому знання іноземної мови має надзвичайно велике значення, оскільки зростає потреба у спілкуванні та співпраці між країнами й народами з різними мовами та культурними традиціями. Інтеграція українського суспільства до міжнародного соціально-економічного, інформаційного, культурного простору зумовлює потребу в ефективній дидактичній технології, що б забезпечувала без-

перервну взаємодію співучасників навчання, умотивоване залучення до навчально-виховного процесу. Основною метою навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах є формування іншомовної комунікативної компетенції студентів різних напрямів. Формування комунікативної компетенції студентів реалізується через свої складники, що дозволяють удосконалювати навчальну діяльність з оволодіння іноземною мовою. Особливої **актуальності** набувають новітні підходи щодо формування іншомовної картини світу студентів та створення комунікативно-мотиваційних передумов формування сучасного студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку іншомовної комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови (далі – ІМ) досліджували такі видатні науковці, як Б. Беляєва, Є. Верещагін, О. Казарцева, В. Костомаров, Е. Літневська, С. Ніколаєва, Є. Пассов, О. Тарнопольський, С. Тер-Мінасова, Л. Щерба та інші. Особливого значення набуває питання мотивації навчальної діяльності

(Л. Божович, І. Зимня, О. Леонтьєв, А. Мудрик, Г. Розенфельд та інші). Питання виникнення мотивів розглянуто в роботах Є. Ільїна, І. Підласого, О. Савченко та ін. Ці вчені внесли багато цікавого та нового в теорію й практику, незважаючи на відмінності методологій і технологій навчання.

Метою статті є з'ясування ефективних шляхів створення комунікативно-мотиваційних передумов успішного вивчення іноземної мови студентами мовних спеціальностей (на матеріалі англійської мови).

Виклад основного матеріалу. Сьогодні вже практично ніхто не заперечує того факту, що іноземна мова (поряд із навчанням спілкуванню і підвищенням рівня загальної і професійної культури) має ще й значне виховне значення. У сучасних умовах ним є розуміння студентами ролі вивчення мов міжнародного спілкування в сучасному світі, цінності рідної мови як елемента національної культури; усвідомлення важливості іспанської мови як засобу пізнання, самореалізації та соціальної адаптації; виховання якостей громадянина, патріота; виховання толерантності щодо іншої мови і культури. Життя нашого суспільства змінюється під впливом різних факторів, ставлячи перед молодим поколінням складні вимоги до комфортного адаптування у дорослому суспільстві. Пошук свого місця в житті, задоволення моральних та матеріальних потреб вимагають від сучасного студента дедалі більше зусиль. Освіта в Україні набуває нових рис: комп'ютеризація навчального процесу спонукає до перегляду традиційних форм і методів викладання іноземної мови, виникнення нових форм проведення занять. На відміну від традиційних методик, коли викладач звик надавати певні знання і вимагати їх засвоєння, під час використання інтерактивних форм навчання студент сам стає головною фігурою і сам відкриває шлях до засвоєння знань. Викладач виступає в цій ситуації активним помічником, його головною функцією є організація і стимулювання навчального процесу. Нам доводиться навчати нове покоління дітей, які від народження оточені різною сучасною технікою, люблять і вміють користуватись нею, тому їм легше поринути в процес навчання, якщо вчитель говорить до них «їхньою мовою», даючи можливість показати студентам свої знання не тільки в нашому предметі, а й показати себе у володінні технічними засобами, а також проявити художній хист [1, с. 124].

Мотивація як психічний детермінант успішності навчальної комунікативної діяльності здійснює потужний вплив на цю діяльність (навчальна мотивація як система спонукань містить потребу, цілі, установки особистості і т. ін.). Однак доречно зазначити таке. Результати психологічних досліджень, які підтверджуються життєвими спостереженнями, показали, що за наявності однакових

умов (методи навчання, особистість викладача та ін.) позитивна навчальна мотивація не може забезпечити легкого й швидкого оволодіння навчальним матеріалом тоді, коли мають місце недостатньо розвинені здібності до предмета «Іноземна мова» [2, с. 34]. Тобто адекватна навчальна мотивація допомагає досягти хороших результатів у навчанні, але не забезпечує легкості і швидкості процесу набуття знань, формування навичок та умінь. Комунікативна мотивація забезпечується не ззовні, а в межах самого комунікативного методу. Цьому сприяє індивідуалізація навчання іншомовної діяльності як засіб комунікативної мотивації.

Провідну роль у комунікативній мотивації відіграє особистісна індивідуалізація, яка впливає на створення комунікативної мотивації, створюючи операційно-інструментальну мотивацію, вони опосередковано впливають на комунікативну (володіння раціональними прийомами, успішне виконання навчальних завдань, а також достатньо розвинені мовно-розумові здібності, пам'ять фонематичний слух підвищують інтерес до самої мовної діяльності). У навчанні іншомовної комунікативної діяльності індивідуальна реакція можлива лише тоді, якщо мовне завдання, що стоїть перед студентом, буде відповідати його потребам й інтересам як особистості. Тому для того, щоб викликати адекватну реакцію, необхідне врахування індивідуальних й особистісних якостей студента: життєвого досвіду, контексту діяльності, сфери інтересів, схильностей, емоційної сфери, світогляду, статусу цієї особистості в колективі. Такий підхід забезпечить комунікативну мотивацію, а також справжню внутрішню активність студента. Аналізуючи публікації дослідників цієї проблеми, можна зазначити, що багато авторів, указуючи на необхідність формування позитивних інтересів студентів до навчального предмета, мовних засобів і змісту навчального матеріалу, вказують лише на зовнішні стимули [2, с. 34]. Іноді ці стимули вони пов'язують із зовнішніми умовами, відносячи до них різноманітні навчальні матеріали, які можуть здійснити позитивний емоційний вплив на навчальний процес, новизну матеріалу, цікавий зміст текстів, методи і прийоми навчання, особистість і авторитет викладача, вивчення лінгвокраїнознавчої тематики, індивідуальні засоби навчання і т.д. У межах запропонованого дослідження пропонуємо розглянути такий ефективний шлях створення комунікативно-мотиваційних умов вивчення ІМ у вищій школі, як комплексне поєднання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), методики mind map, web-квести, проектна діяльність, методика CLIL (див. Рис. 1), адже саме такі складники дають можливість розробити підхід до формування іншомовної комунікативної компетенції.

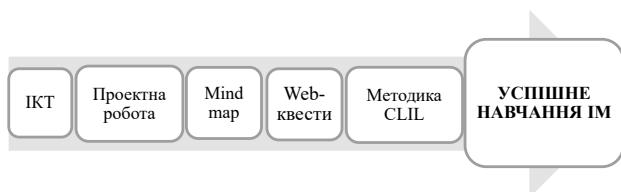

Рис. 1. Комплексний комунікативно мотиваційний підхід до навчання іноземної мови

Вивчення ІМ із використанням **інформаційно-комунікаційних технологій** дає студентам можливість для роздумів і участі у створенні елементів заняття, створює сприятливі умови для формування особистості студента і відповідає запитам сучасного суспільства. Новітні інформаційно-комунікаційні технології підвищують інтерес до занять, активізують пізнавальну діяльність, розвивають творчий потенціал студентів. Це дозволяє ефективно організувати групову або ж самостійну роботу на занятті, сприяє удосконаленню практичних умінь і навичок. Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі дозволяє активізувати процес навчання, реалізувати ідеї розвивального навчання, підвищити темп заняття, збільшити обсяг самостійної роботи студентів. Комп'ютер, Інтернет, сучасні аудіовізуальні засоби навчання дають можливість максимально індивідуалізувати навчання, зробити процес навчання творчим, дослідницьким. Студент на занятті має бути налаштований на ефективний процес пізнання, відчувати особисту зацікавленість у ньому, розуміти, що й навіщо він виконуватиме. Без виникнення цих мотивів навчальна діяльність не може принести позитивний результат.

Слід зазначити, що інформаційні технології створюють необмежену кількість можливостей для урізноманітнення навчального процесу. Використання на заняттях іноземної мови сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, спонукає проявити активність та креативність, підвищує мотивацію до вивчення мови. ІКТ – технології, які є мотиваційною передумовою успішного вивчення іноземної мови студентів [1, с. 65]. На допомогу викладачеві приходять різні презентації, автентичні підручники, мультимедійні додатки до навчально-методичних комплексів, аудіовізуальні засоби, відеотехнології. Ці передумови створюють надзвичайно широкі можливості для формування іншомовної комунікативної компетенції та активізують процес вивчення іноземної мови.

Застосування інформаційних технологій навчання ІМ відкривають студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, дають цілком нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних навичок, дозволяють реалізувати принципово нові форми і методи навчання, підвищують ефективність самостійної роботи.

Крім того, за допомогою електронних видань, на основі спеціально розроблених комп'ютерних програм можуть бути реалізовані всі види контролю [2, с. 34]. Саме такі переваги, які несуть у собі інформаційні технології, допомагають студентів підвищити мотивацію в навчанні. Розвиток інформаційно-технічного процесу дає великий спектр інформаційних технологій, які можуть бути використані у процесі вивчення: електронні словники; комп'ютерні програми; електронні підручники; мультимедійна презентація; електронні енциклопедії; автоматизовані навчальні курси з ІМ; комп'ютерні мовні ігри; автоматизовані тестові завдання; Інтернет; програми комп'ютерного перекладу. Тому для інтенсифікації процесу вивчення іноземних мов особливого значення набувають сучасні методи навчання іноземної мови.

Особливого значення на заняттях з іноземної мови у вищій школі набуває **проектна діяльність** як одна із форм підвищення якості викладання. Використання ІКТ у поєднанні з методом проекту дозволяє студентам на практиці застосовувати свої знання, навички та уміння, тому є однією з форм дослідницької та пізнавальної діяльності, під час якої успішно реалізується кооперативне співробітництво, яке сприяє підвищенню мотивації вивчення іноземної мови. У центрі такого робочого процесу стоїть сам студент із можливістю вільного висловлення своїх думок. Крім того, створюючи та презентуючи свій проект, студенти поєднують усі види мовленнєвої діяльності: читання, письмо, говоріння та аудіювання. Під час захисту презентації вони вдосконалюють свої власні навички й уміння спілкування, а також учаться поважати чужу думку, проявляти товариськість, підтримку.

Значної популярності останнім часом набули **інтерактивні технології** навчання, до використання яких має бути готовим сучасний викладач. Слід зазначити, що інтерактивна технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Інтерактивні технології навчання вмщують у себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та розумові й навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. Інтерактивні технології дуже численні. У межах нашого дослідження ми використовуємо деякі з них. Наприклад, щоб активізувати процес формування іншомовної лексичної компетенції, актуальною новітньою соціальною технологією навчання є створення *mind map* (*інтелект-карта, ментальна карта*). Інтелект-карта – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем [3, с. 140]. Досліджувана технологія, яка базується на асоціативних розумових процесах

та передбачає розроблення інтелект-карт, має вигляд схеми, що розміщується на аркуші паперу, в центрі якого розташоване ключове поняття, ідея, проблема чи питання, які потрібно дослідити або проаналізувати. Результати такої роботи презентуються студентами під час практичного заняття. Така форма роботи мотивує студентів до активної творчої діяльності як у групі, так і в міні-групах або індивідуально, стимулює розвиток навичок і вмінь усного й писемного мовлення, сприяє набуттю комунікативних умінь.

Методика **веб-квестів** активізує навчальний процес, сприяє підвищенню індивідуалізації навчання і його якості. Така діяльність перетворює студентів на активних суб'єктів навчальної діяльності, підвищуючи і відповідальність за результати цієї діяльності, і презентацію. Ця методика є сучасною та перспективною, має низку переваг, заслуговує на широке впровадження в навчально-виховний процес. Головна особливість веб-квесту полягає в такому: замість того, щоб змушувати студентів нескінченно блукати в Мережі в пошуках необхідної інформації, викладач дає їм список веб-сайтів, що відповідають тематиці проекту та рівню знань. Звичайно, студенти мають зайти на ці сайти в пошуках необхідної інформації, однак завдяки наданим заздалегідь списком потрібних ресурсів вони не загубляться в Інтернеті і не стануть безцільно блукати в ньому, замість того, щоб займатися своїм проектом [4, с. 169].

Також одним із дуже успішних методів навчання ІМ є сучасна **система CLIL** – контекстно-мовне інтегроване навчання, яка дає можливість поєднати навчання ІМ зі спеціальним предметом, тобто розширити загальноосвітній простір за рахунок функціонального підходу до вивчення ІМ. Специфіка такої методики полягає в тому, що знання ІМ є інструментом вивчення змісту предмета. При цьому увага зосереджується на змісті спеціальних текстів та необхідній предметній термінології. Методика CLIL – контекстно-мовне інтегроване навчання, що дає можливість поєднати навчання ІМ зі спеціальним предметом, тобто розширити загальноосвітній простір за рахунок функціонального підходу до вивчення ІМ. Специфіка такої методики полягає в тому, що знання ІМ є інструментом вивчення змісту предмета. Базовими компонентами «4С» технології CLIL є *Contenido* (контент, зміст), *Cultura* (культура), *Comunicación* (комунікація, спілкування), *Conciencia* (когніція, пізнання). Слід зазначити, що найпоширенішим визначення цієї методики є дидактична методика, що дозволяє формувати у тих, хто навчається, іншомовну лінгвістичну і комунікативну компетенції у тому ж навчальному

контексті, в якому в них відбувається формування загальних знань та умінь.

Висновки і пропозиції. Отже, використання методики CLIL передбачає вивчення немовних предметів (лінгвокраїнознавство, риторики, країнознавства, культури тощо, залежно від етапу навчання) іноземними мовами. Найближчими аналогами вищезазначеної методики можна вважати канадську практику навчання ІМ через занурення (*immersion*) або американські програми вивчення іноземної мови з опорою на зміст предмета (*content-based instruction*) Використання методики CLIL відповідає функціональному підходу до викладання іспанської мови і дозволяє досягнути ще більшої ефективності у її оволодінні за рахунок створення штучного мовного середовища, значеннєвого контексту та сприяє підвищенню мотивації тих, хто навчається.

Отже, ці інноваційні технології мають свої переваги, які є дуже важливими для вивчення ІМ: здатність до підвищення ефективності навчального процесу; забезпечення правильності навчальних дій кожного користувача; підвищення свідомості та інтересу до навчання ІМ; самостійність практичної діяльності студентів. Комплексне використання різноманітних сучасних технологій у процесі навчання іноземної мови студентами необхідне для ефективного засвоєння навчального матеріалу, формування мислення, розвитку навичок самостійного розв'язання практичних завдань, покращення рівня культури майбутніх спеціалістів. Це сприятиме розвитку іншомовних здібностей студентів, умінню адаптуватися до нових завдань, розкриттю творчого й духовного потенціалу, активізації процесів самопізнання й самотворення, які є обов'язковими умовами успішної практичної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Рудницька В.О. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів : монографія; за заг. ред. Н.С. Побірченко. Київ: Наук. світ, 2003. 138 с.
2. Докучина Т.О. Мотивація навчання як запорука стимулювання учнів до досягнення успіхів. Збірник наукових праць. 2011. № 8. С. 32–37.
3. Терещенко Н.В. Інтелект-карти – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти. *Вчені записки*. 2012. № 14. С. 139–145.
4. Сокол І.М. Квест як сучасна інноваційна технологія навчання. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівенського державного гуманітарного університету*. 2013. Випуск 7 (50). Рівне: РДГУ. С. 168–171.

Kanibolotska O. Ways of creating communicative and motivational conditions for successful studying of foreign language by students

The article is devoted to the study of the effectiveness of the formation of foreign language communicative competence of students of language specialties in the process of studying a foreign language. The process of development and intensification of foreign communication competence on the basis of creating communicative and motivational prerequisites in the process of student learning is analysed. Innovation is an integral part of the development of a modern education system. The rapid entry of the latest information technologies has dramatically affected the entire system of Ukrainian education, touching on its content, forms and methods of teaching, which led to a change in requirements for a modern student. That is why knowledge of a foreign language is extremely important, as there is a growing need for communication and cooperation between countries and peoples with different languages and cultural traditions. The author stresses that a modern student requires a modern approach to learning. The urgency of the research problem is determined by the fact that today there are many methods of teaching a foreign language that are based precisely on the inclusion of a communicative and motivational component in the content of teaching a foreign language and its position in terms of various aspects of human activity. But the question of the effective combination of different technologies of teaching a foreign language in order to enhance the foreign language activities of students of language department remain open. The purpose of the study is to study and theoretical substantiation of the communicative and motivational component in the general content of the teaching of a foreign language, the forms of its implementation in higher educational institutions at the present stage, and the development of a methodology for the formation of foreign language communication skills of students. The author presents a comprehensive model for creating communicative and motivational conditions for the formation of foreign-language communicative competence of students, involving information and communication technologies, method of mind map, web-quests, project activity, CLIL methodology. The author of the study concludes that such a complex of modern technologies has the ability to increase the efficiency of the educational process; ensuring the correctness of each user's learning activities; raising consciousness and interest in learning a foreign language; Independence of practical activity of students. The developed model contributes to the development of foreign language abilities of students, the ability to adapt to new tasks, the disclosure of their creative and spiritual potential, the activation of processes of self-knowledge and self-development.

Key words: foreign language, foreign language communicative competence, communicative-motivational preconditions, interactive technologies, innovative technologies.